

Гордана Ивковић

ГОВОРНИ ЧИН УПОЗОРЕЊА У ТЕКСТОВИМА О ЗДРАВЉУ НА СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ КРОЗ ТЕОРИЈУ УЧТИВОСТИ: КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА

Циљ овог рада је утврдити како се говорни чин упозорења испољава у научно-популарним текстовима о здрављу на српском и енглеском језику. Поред синтаксичке форме, утврђују се и стратегије учтивости употребљене у говорним чиновима упозорења, при чему се два језика упоређују. Обраћа се пажња и на културолошке факторе који могу утицати на употребу говорног чина упозорења у оба језика. Резултати показују да између два језика нема значајних разлика сем чињенице да је у српском највише упозорења дато директно, док је у енглеском најчешћа индивидуалистичка стратегија. Употребљене синтаксичке форме и подврсте стратегија учтивости такође се минимално разликују у два језика.

Кључне речи: говорни чин, упозорење, учтивост, српски језик, енглески језик.

This research aims to determine how the speech act of warning can be expressed in health-related texts from the genre of popular science in Serbian and English. Besides the syntactic forms, the aim is to also determine the politeness strategies used in the warning speech acts, thus comparing and contrasting the two languages. The cultural factors that may affect the use of the warning speech act in both languages are considered as well. The results show that there are no significant differences between the two languages except for the majority of warnings in Serbian being given directly, while, in English, the negative strategy is the most dominant one. The employed syntactic forms and sub-categories of politeness strategies differ minimally in the two languages.

Key words: speech act, warning, politeness, the Serbian language, the English language.

1. Увод. У најширем смислу, медицински дискурс представља „дискурс у и о оздрављењу, лечењу или терапији; изражавању патње; и релевантним језичким идеологијама” (WILCE 2009: 199). У овом истраживању пажња је усмерена на употребу медицинског дискурса у научно-популарним чланцима (енг. *popular science articles*) који, иако се баве специјализованим темама, информације чине разумљивим и лако доступним мање стручној публици (BELLÉS-FORTUÑO 2016: 56). Овакви чланци, на пример, могу понудити чињенице о некој болести, искуства из прве руке из угла пацијената или лекара, групе за подршку, па чак и онлајн апотеке и саветовања (LOCHER 2010: 44). Прагматички приступ текстовима о здрављу омогућава откривање когнитивних процеса и професионалних, друштвених и културолошких ограничења, попут ограничења заснованих на моћи, заправо, свега онога што утиче на употребу језика у различитим врстама медицинског дискурса (MARTIN 2014: 494).

Основни циљ овог истраживања је утврдити како се све говорни чиновни упозорења могу јавити у чланцима о здрављу на интернету, на српском и енглеском језику. Анализираће се синтактичка структура, као и примењене стратегије учтивости у упозорењима у два језика, који ће се затим упо-

редити. Примениће се подела стратегија учтивости П. Браун и С. Левинсона (BROWN – LEVINSON 1987), која укључује директну и индиректну стратегију, интегративну и индивидуалистичку учтивост као и избегавање говорног чина. Одабир једне од најистакнутијих теорија учтивости заснива се на чињеници да, према ауторкином сазнању, упозорења у научно-популарним текстовима о здрављу на српском и енглеском језику до сада нису анализирана из угла учтивости. Стога, упозорења у оваквим текстовима прво ваља анализирати кроз познату и устаљену теорију учтивости, што касније оставља простора за анализу кроз новије приступе учтивости. С обзиром на чињеницу да се у овом случају користе писани текстови, претпоставља се да избегавања говорних чинова неће бити уочљива због саме природе корпуса изабраног за анализу. Очекује се да ће анализа упозорења дати увид у то: 1) које су стратегије учтивости и синтаксичке форме употребљене у оба језика; 2) које су сличности и разлике између ова два језика и 3) да ли и који културолошки фактори утичу на могуће разлике између два анализирана језика. Анализа ће се, уместо преводних еквивалента, заснивати на *tertium comparationis*-у, односно на заједничкој основи погодној за поређење.

У другом делу рада биће представљен теоријски оквир истраживања, узимајући у обзир дефиницију говорног чина упозорења и теорије учтивости, као и опис неких претходних истраживања у области нашег интересовања. У оквиру трећег дела биће представљени резултати анализе говорног чина упозорења у два језика. Коначно, одговори на истраживачка питања биће разматрани у четвртм делу рада.

2. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

2.1. ГОВОРНИ ЧИН УПОЗОРЕЊА. Теорија говорног чина заснива се на чињеници да се језик не употребљава само за описивање, већ је могуће деловати речима, као што је наведено у наслову збирке Остинових предавања (AUSTIN 1962). Стога, говорни чин се дефинише као радња која се може извршити уз помоћ исказа (енг. *utterance*) (YULE 1996: 47). Што се тиче поделе говорних чинова, најчешће се наводи Серлова функцијска таксономија, настала на основу измена и допуна Остинове поделе. Тако можемо разликовати следеће групе говорних чинова: *репрезентативи* (асертиви), *директиви*, *комисиви*, *експресиви* и *декларативи* (SEARLE 1976: 10–13).

Говорни чин упозорење има двојаку сврху. Наиме, он информише публику о могућој опасности, док је истовремено одвраћа од неке несигурне радње која би иначе била извршена (WOGALTER – LAUGHERY 1996: 33). Из прагматичког угла, све ово се односи на перлокуциони циљ говорника – са једне стране, мора да убеди публику да је пропозиција, у овом случају упозорење, тачна, али и да је примора да предузме нешто (VIACHESLAVIVNA 2019: 59). Упозорење представља неку врсту сложеног или хибридног говорног чина. Стога, упозорење се истовремено може третирати и као репрезентатив и као директив, јер са једне стране упозорава да ће се нешто десити, али и истиче да је неопходно нешто предузети поводом тога (LEECH 1983: 208; VIACHESLAVIVNA 2019: 59). Џ. Серл (SEARLE 1969: 67) наводи да при упозоравању говорник верује да ће се неки догађај догодити и да тај догађај није у интересу слушаоца, тј. публике.

Говорни чин упозорења може бити изражен експлицитно или имплицитно, при чему се обе или само једна компонента, односно репрезентатив или асертив, изражавају имплицитно (VIACHESLAVIVNA 2019: 60).

2.2. ТЕОРИЈА УЧТИВОСТИ. Разумевање учтивости које нуде П. Браун и С. Левинсон (BROWN – LEVINSON 1987: 61) заснива се на појму *образа* (енг. *face*)¹, о коме говори и Е. Гофман (GOFFMAN 1967). Образ је, на тај начин, „нешто што се улаже емоционално, што се може изгубити, одржати или појачати, и о чему се константно мора водити рачуна у интеракцији“ (BROWN – LEVINSON 1987: 61).² Заправо, образ представља јавну слику себе којој сваки појединац тежи. Да би се губитак образа избегао неопходно је да постоји сарадња на обе стране. Наиме, ако нека особа угрози било чији образ, онда је и та особа у опасности да и њен образ буде угрожен. Стога је одржавање образа (енг. *maintenance*) у најбољем интересу свих укључених страна (BROWN – LEVINSON 1987: 61). Образ чине две повезане компоненте, *индигуалистички* (енг. *negative*) и *интегративни* (енг. *positive*) образ³. Индивидуалистички образ не означава ништа негативно, већ се односи на жељу појединца да га нико не спутава у ономе што ради. Интегративни образ подразумева да барем неко треба да прихвати и има исте жеље као појединац.

С обзиром на то да постоје случајеви у којима се образ слушаоца и/или говорника може угрозити (енг. *face-threatening acts*), као што се може десити и са говорним чином упозорења, одређене стратегије се могу применити да би се претње по саговорников образ умањиле или у потпуности избегле (BROWN – LEVINSON 1987: 65–68). Треба прво споменути *крајње директну сипраију* (енг. *bald on-record*), када говорник тежи да оно што изговара буде ефикасније и главни интерес не лежи у избегавању или умањивању претње по саговорников образ. Директни императиви су најјаснији примери ове стратегије (BROWN – LEVINSON 1987: 95). *Интегративна учтивост* подразумева да се жеље саговорника, па стога и радње, одлуке или вредности, оцене као пожељне. Интегративна учтивост може се постићи уз помоћ петнаест различитих подстратегија, које, између осталог, укључују обраћање пажње на интересовања и жеље саговорника, преувеличавање интересовања, одобрења, саосећања, избегавање неслагања, шалу и оптимистичан став (BROWN – LEVINSON 1987: 103–129). *Индивидуалистичка учтивост* предузима се да би се испунила саговорникова жеља да се његове радње и намере не спутавају. Учтивост у западним културама управо се заснива на индивидуалистичким стратегијама (BROWN – LEVINSON 1987: 129–130). Неке од десет подстратегија индивидуалистичке учтивости укључују песимистичан став, питања, ограничавање и извињавање (BROWN – LEVINSON 1987: 129–211). *Индиректна сипраија* (енг. *off record*) се употребљава када говорник, на неки начин, жели да избегне одговорност угрожавања образа саговорника, па оставља саговор-

¹ Т. Прћић (PRĆIĆ 2010: 409) предлаже два превода термина *face*: *лице* и *образ*. У овом раду се користи термин *образ*, како не би дошло до забуне јер се у српском језику термин *лице* користи и за означавање граматичке категорије лица.

² Ауторкин превод.

³ Према предложеним преводима термина у Т. Прћић (PRĆIĆ 2010: 409).

нику могућност да одлучи како да протумачи оно што је речено. И индиректна стратегија се ослања на петнаест подстратегија, које могу укључивати давање наговештаја, реторичка питања или неодређеност (BROWN – LEVINSON 1987: 211–227).

2.3. ПРЕТХОДНА ИСТРАЖИВАЊА. Иако се највећи број истраживања медицинског дискурса заснива на интеракцији лекара и пацијената, постоји и одређен број радова који се бави научно-популарним медицинским текстовима у физичком или електронском облику. Тако, на пример, С. Галардо (GALLARDO 2005) анализира одељак о здрављу из популарних аргентинских новина. Према добијеним резултатима показало се да је за остваривање основних циљева оваквих чланака, који подразумевају прихватање савета и предузимање неке акције у том смеру, неопходно да аутори пруже образложење информација, ослањајући се често и на реч стручњака. Што се тиче електронских текстова о здрављу, један од анализираних примера је саветодавна колумна о здрављу, *Луси одговара* (енг. *Lucy Answers*). Показало се да, иако ову колумну пишу стручњаци, њена популарност и поверење које добија могу се објаснити чињеницом да се овде савети дају кроз јединствену персону, Луси, кроз једноставан, неформални вокабулар, проткан хумором, емпатијом и подршком (LOCHER 2006; 2010; LOCHER – HOFFMANN 2006).

Било је такође и истраживања која се односе на употребу упозорења у медицинским текстовима. Један од примера је и анализа упозорења Министарства здравља Саудијске Арабије током пандемије ковида 19. Резултати показују да се упозорења, и директна и индиректна, могу сврстати у три групе у зависности од њихове јачине, што се може запазити и у употребљеним глаголима (ALNABUONI 2021). Слично томе, постојало је и интересовање за индиректна упозорења британског премијера током исте пандемије. Према резултатима, индиректна упозорења много су чешћа од директних и најчешће се ослањају на стратегију наговештаја (AHMED – MAHMOUD 2022). Што се тиче анализе говорног чина упозорења у медицинском дискурсу кроз феномен учтивости, према ауторкиним сазнањима, оваква истраживања до сада нису спроведена. Међутим, битно је напоменути да је медицински дискурс до сада много пута анализиран из угла теорије учтивости – на пример, у разматрању говорног чина савета у онлајн-радионици која укључује пацијенте са артритисом. У овом случају, било је доста ослањања на индиректне стратегије, али и интегративну учтивост (HARRISON – BARLOW 2009).

3. АНАЛИЗА

3.1. МЕТОДОЛОГИЈА. Ово истраживање се заснива на примерима говорног чина упозорења у текстовима о здрављу на српском и енглеском језику. Примери упозорења на српском језику преузети су из дела портала *eKlinika* насловљеног *Здравље*. Примери на енглеском језику пронађени су на британском порталу *Medical News Today*, у секцији са најновијим вестима. Текстове на оба портала написали су новинари са искуством у темама о здрављу, с тим што су текстове са портала на енглеском језику додатно проверили одгова-

рајући стручњаци. Оба портала наглашавају да су информативног карактера и да, ни на који начин, не пружају индивидуалне медицинске савете, већ наводе да је у хитној ситуацији неопходно потражити стручну помоћ.

Ова контрастивна анализа се заснива на *tertium comparationis*-у, тј. на некој заједничкој основи која омогућава поређење, што, у овом случају, чине текстови из сличних извора и са сличном структуром. Како би се осигурало да се резултати из корпуса на два језика могу лакше контрастирати, циљ је био да поткорпуси буду слични и по величини. Стога је са оба портала преузето по 40 текстова о здрављу, укупно 80 текстова, који су у време истраживања, у јуну 2025. године били најновији. Прескочени су текстови који се не баве директно темама о здрављу, већ служе као најаве за различите догађаје или као извештаји са тих догађаја. Укупан број речи у српском поткорпусу износи 31.433, док се испоставило да су текстови на енглеском дужи, па је тако укупан број речи овог поткорпуса 45.278. Ових 80 текстова понудило је укупно 349 примера говорног чина упозорења, 180 у српском и 169 упозорења на енглеском језику.

3.2. УПОЗОРЕЊА НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ. Показало се да је у 40 текстова о здрављу на српском језику говорни чин упозорења чест, са 180 различитих примера. То би значило да се, у просеку, у сваком тексту јавља четири до пет упозорења. У њима су употребљене директне и индиректне стратегије учтивости, као и индивидуалистичка и интегративна учтивост, чија се бројност и процентуални удео у поткорпусу на српском језику могу видети у табели 1.

Табела 1: Бројност и процентуални удео стратегија учтивости у српском поткорпусу

Стратегија учтивости	Број примера	Проценат
Директна стратегија	93	51,7%
Индивидуалистичка учтивост	79	43,9%
Индиректна стратегија	6	3,3%
Интегративна учтивост	2	1,1%
Укупно	180	100%

Као што се може уочити у табели 1, директно изречена упозорења чине готово половину свих упозорења из поткорпуса на српском језику. Следећа су упозорења у којима се аутори ослањају на стратегије индивидуалистичке учтивости. Ове две групе стратегија чине више од 90% свих упозорења у српском језику. Индиректне стратегије и интегративна учтивост јављају се веома ретко, што се може закључити на основу табеле 1.

За сваку од четири групе стратегија учтивости уочено је по неколико подврста, у зависности од примењених синтаксичких и лексичких средстава. Треба напоменути да се класификација подврсти стратегија учтивости дата у овом раду може разликовати од класификације коју би понудили други аутори. Стога ће свака подврста стратегија учтивости споменута у овом раду бити пажљиво образложена. Детаљни подаци о свим подврстама стратегија учтивости у српском језику дати су у табели 2.

Табела 2: Подврсте стратегија учтивости у српском поткорпусу

Стратегија	Подврста стратегије	Број
Директна стратегија	Обавештајна реченица	58
	Императив	18
	Модални глагол	15
	Инфинитив	2
	Укупно	93
Индивидуалистичка учтивост	Модални глагол	50
	Позивање на стручњака/истраживање	29
	Укупно	79
Индиректна стратегија	Реторичко питање	3
	Обавештајна реченица	3
	Укупно	6
Интегративна стратегија	Употреба првог лица множине (маркер припадности)	2
	Укупно	2
	Укупно упозорења	180

Иако би говорни чин упозорења, па самим тим и директна стратегија упозорења у центру имала форму која садржи експлицитно изражени перформатив (*упозоравам те/вас да/на*), у овом раду, у директне стратегије упозорења укључене су и форме које немају експлицитне перформативе, али се из њих јасно може видети да се ради о упозорењима без ограђивања. Такође, овакви примери често су подвучени и подебљани у изворним текстовима, што додатно упућује читаоце да овакве реченице треба схватити као упозорења. Још једном, могуће је да би се други аутори одлучили за другачију класификацију. У нашем корпусу нема примера који се ослањају на перформативе као директну стратегију учтивости. Перформативи се појављују једино у примерима у којима се аутори позивају на упозорења стручњака. Позивање на речи стручњака пак представља другачију стратегију учтивости, о чему ће касније бити речи. Када говоримо о директним стратегијама, највећи број упозорења структурно-функцијски реализован је као изјавна обавештајна реченица, попут следећег примера:

- (1) Nedostatak sna takođe negativno utiče na naše mentalne sposobnosti i emocionalno stanje. [O3087]⁴

При давању директних упозорења, аутори углавном користе основну синтаксичку структуру, тј. структуру у којој је субјекат обично праћен глаголом у презенту, објектом и другим комплементима, ако је то потребно. На тај начин, аутор наглашава управо оно што има на уму, без икаквих околишања или претпоставки. Међутим, овде су укључена и упозорења са мало другачијом структуром, што се може видети из примера који следи:

- (2) Ako se javi otežano disanje, temperatura ili mučnina zajedno sa bolom u grudima neophodna je hitna medicinska pomoć. [O3051]

⁴ Сви текстови из поткорпуса на српском језику у оригиналу су написани латиничним писмом. Стога је одлучено да се и сви наведени примери задрже у свом изворном облику.

Реченице са структуром сличном примеру (2), које се ослањају на изразе попут *важно је, најбоље је, неопходно је*, и сл., различити аутори дефинишу на различите начине. Чини се да је главни проблем дефинисање функције структуре након споменутих израза. Тако, на пример, П. Пипер и И. Клајн (2013: 227–228) говоре о модалним изразима (*иће*шко је, *лако је*, *иће*ића је, итд.) и изразима непотпуног значења (*биће*но је, *важно је*, *лавно је*, итд.) који су обично праћени инфинитивом или *да*-конструкцијом и представљају врсту модалних аналитичких предиката. М. Ковачевић (2024: 91–92) се слаже са овом дефиницијом, али додаје, ослањајући се на М. Стевановића (1989: 39), да структуре које прате овакве изразе непотпуног значења, обично у инфинитиву или са *да*-конструкцијом, представљају допуну предиката. С друге стране, П. Мразовић (MRAZOVIĆ 2009: 525) сматра да оно што следи након оваквих израза врши функцију субјекта у реченици, без обзира на то што се обично ради о допунским реченицама и конструкцијама са вредношћу зависне реченице, које се, заправо, и називају субјекатским реченицама.

Корпус је показао да се директна упозорења у српском језику изражавају и употребом императива, попут примера (3):

(3) Ako pušite, prestanite. [O3048]

Како П. Браун и С. Левинсон (BROWN – LEVINSON 1987: 95–96) наводе, директни императиви су прави примери употребе директне стратегије учтивости и у таквим случајевим обично се ради о хитним ситуацијама у којима би парафраза кроз неку од осталих стратегија учтивости само смањила ефикасност говорног чина упозорења.

Када говоримо о употреби модалних глагола за исказивање директних упозорења, у овом случају се пре свега мисли на глаголе *морати* и *иће*баићи. Оба глагола, било у личном или неличном облику, изражавају нужност (личну или објективну), неопходност, па чак и налог другог лица (MRAZOVIĆ 2009: 184). П. Пипер и И. Клајн (2013: 165) називају ову употребу глагола *иће*баићи *геонтичком*. Стога је одлучено да се упозорења у овом облику третирају као део директне стратегије. Пример оваквих упозорења може бити:

(4) Ako osoba sumnja da ima pankreatitis, treba se odmah obratiti lekaru. [O3053]

Директна упозорења се могу дати и уз помоћ инфинитива, што потврђује и П. Мразовић (MRAZOVIĆ 2009: 132), наглашавајући да се инфинитив може употребити за изражавање говорних чинова попут упозорења, па чак и забрана. Један од примера употребе инфинитива као упозорења у овом корпусу је:

(5) Ako se pojave takvi simptomi nakon povrede, odmah potražiti hitnu pomoć. [O3057]

Анализа корпуса показала је да су директна упозорења често дата као зависносложене реченице са условном клаузом, што је случај и са примерима од (2) до (5). Управо условне клаузе одређују релевантност ситуације у којој се овакви примери могу разумети као упозорења. Без оваквог услова, ови примери представљали би директивне говорне чинове, а не упозорења. Иако се употреба зависнослужених реченица са условном клаузом заиста може

дефинисати као стратегија учтивости, у овом раду, оваква конструкција третира се као средство за реинтерпретацију директивних говорних чинова у (превентивна) упозорења. У овом случају, при класификацији стратегија учтивости, предност се даје синтаксичким и лексичким средствима кроз која су упозорења изражена, попут инфинитива, или модализованих конструкција које изражавају нужност или неопходност.

Што се тиче примене стратегија индивидуалистичке учтивости, највише упозорења дато је уз помоћ модалних глагола, и то, у овом случају глагола *моћи*. Како наводи П. Мразовић (MRAZOVIĆ 2009: 182), овај глагол означава могућност која потиче од сопствене воље или зависи од објективних чиналаца. П. Браун и С. Левинсон (BROWN – LEVINSON 1987: 165–166) наводе да је у неким језицима могућа употреба модала за ограђивање (енг. *hedging*)⁵, што се чини да је случај и у српском. У ову групу стратегија укључени су и примери са изразом *могуће је*, јер се њихово значење не разликује много од значења глагола *моћи*, што је случај у следећем примеру:

(6) *Moguća je alergijska reakcija na kamilicu.* [O3069]

У оквиру индивидуалистичких стратегија укључени су и примери упозорења у којима се аутори позивају на неког стручњака, или претходно истраживање или студију. Чини се да се на тај начин аутори такође ограђују, чинећи да упозорења не долазе од њих, па, стога, не утичу директно на образ читалаца. Треба нагласити да је у овим примерима експлицитно наведено да упозорење потиче од неког другог лица или из неке студије. Уколико се пак ради о наведеним речима, али није директно наглашено да их је изрекао или написао стручњак или су део неке студије, онда су упозорења груписана у друге категорије. Упозорење у коме се аутор позива на речи стручњака може се видети у наредном примеру:

(7) *Dr Schulz smatra da „depresija koja je dugotrajna i nelečena izgleda da predstavlja rizik“.* [O3113]

У оквиру упозорења која се позивају на стручњаке може се наићи и на неке друге стратегије. Али пошто се овде, пре свега, ради о навођењу речи стручњака, а не о директним речима аутора, овакви примери су укључени у категорију *позивања на стручњака/исцртаживање*.

Индијектна упозорења, иако ретка, дата су користећи две подврсте стратегија учтивости, реторичка питања и обавештајне реченице из којих упозорење није одмах уочљиво. Упозорење кроз реторичко питање представљено је у следећем примеру:

(8) *Da li ste znali da odlazak na spavanje kasno uveče može biti razlog zašto stalno žudite za hranom više nego inače?* [O3027]

Овакво питање, када се схвати као упозорење, заправо, предочава да одлазак на спавање касно у неким случајевима доводи до веће потребе за

⁵ Ограђивање (енг. *hedging*) представља једну од стратегија индивидуалистичке учтивости у којој аутор испољава чињеницу да је свестан да говорним чином може прекршити конверзацијске максиме и тако утицати на образ читалаца. За више информација о ограђивању, видети Јула (YULE 1996: 38–39).

храном него иначе, али је представљено на такав начин да читалац не може бити сигуран да ли се овде ради о упозорењу или не. Ово је један од начина на који аутор може смањити негативан утицај на образ читалаца. И употреба обавештајних реченица, у којој упозорење ни на који начин није обележено, попут примера (9) може подразумевати упозорење.

- (9) Ali, ono na šta bih ja možda najviše skrenula pažnju to je da pacijenti, naročito sa teškom astmom, vrlo često uzimaju samostalno oralne kortikosteroide. [O3155]

Иако се, у почетку, чини да се овде ради само о запажању, након улагања додатног интерпретативног напора, може се закључити да је реч и о упозорењу.

Најмањи број упозорења у текстовима о здрављу у српском језику ослања се на интегративну учтивост. У овом поткорпусу могуће је уочити једино подврсту интегративне учтивости која се заснива на употреби маркера припадности, тачније, на примени првог лица множине. На тај начин се истиче и жеља читаоца за интегративним образом која се огледа у потреби да његове жеље буду препознате и признате. Ово се може уочити у примеру (10).

- (10) Zato je važno da znamo šta da pratimo i na šta je potrebno obratiti pažnju. [O3078]

Оно што привлачи пажњу код ове реченице јесте да је она пример упозорења у коме се истовременом могу јавити различите стратегије учтивости. У овом случају, то су маркери припадности и модализоване конструкције које изражавају неопходност, у овом раду дефинисане као директне стратегије. Стога, овакав пример би се могао окарактерисати као хибридни исказ. Међутим, ради једноставније класификације, у овом раду, хибридни искази нису разматрани, што не значи да их не треба даље анализирати. Код примера (10), предност је дата подстратегiji интегративне учтивости која се заснива на маркерима припадности јер су они одговорни за веће ограђивање аутора него што је то случај са модализованим конструкцијама.

3.3. УПОЗОРЕЊА У ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ. У 40 текстова о здрављу на енглеском језику уочено је укупно 169 упозорења. Треба, међутим, имати у виду да су прикупљени текстови на енглеском нешто дужи од оних на српском језику. У овом истраживању се показало да су упозорења у текстовима на енглеском ређа него у српском, иако су текстови на енглеском дужи. Међутим, не може се са сигурношћу тврдити да ће ово увек бити случај, јер ваља узети у обзир чињеницу да су текстови написани на енглеском језику, због структуралних одлика овог језика, као и због морфофонолошког правописа српског језика, по правилу дужи од текстова на српском по броју словних знакова. Једино истраживања много ширег опсега од овог истраживања могу дати увид у то да ли се упозорења заиста јављају ређе у енглеском језику у поређењу са српским. Иако су уочене све четири групе стратегија учтивости, у табели 3 се може видети како се њихова дистрибуција разликује у односу на српски језик:

Табела 3: Бројност и процентуални удео стратегија учтивости у енглеском поткорпусу

Стратегија учтивости	Број примера	Проценат
Индивидуалистичка учтивост	102	60,3%
Директна стратегија	61	36,1%
Интегративна учтивост	5	3%
Индиректна стратегија	1	0,6%
Укупно	169	100%

Из табеле се може уочити да су аутори највећи број упозорења дали ослањајући се на стратегије индивидуалистичке учтивости. Значајан број упозорења дат је и директно, без икаквих ублажавања. Слично српском, и у енглеском поткорпусу забележено је само неколико примера упозорења која се ослањају на интегративну учтивост или су дата индиректно.

И у текстовима на енглеском језику пронађено је по неколико подврста за сваку од четири групе стратегија учтивости, а њихова бројност се може видети у табели 4:

Табела 4: Подврсте стратегија учтивости у енглеском поткорпусу

Стратегија	Подврста стратегије	Број
Индивидуалистичка учтивост	Позивање на стручњака/истраживање	66
	Модални глагол	36
	Укупно	102
Директна стратегија	Обавештајна реченица	51
	Императив	6
	Модални глагол	4
	Укупно	61
Интегративна учтивост	Употреба првог лица множине (маркер припадности)	3
	Шала	2
	Укупно	5
Индиректна стратегија	Обавештајна реченица	1
	Укупно	1
Укупно упозорења		169

Највећи број упозорења аутори дају ослањајући се на претходне студије или реч стручњака из области којом се проучени текстови о здрављу баве. Често се наводе и резултати различитих здравствених организација, попут Светске Здравствене Организације (енг. World Health Organization). Треба још једном навести да су у ову групу сврстани само они примери у којима је експлицитно изражено да се ради о позивању на туђе речи, а не о ауторовим речима. Један овакав пример на енглеском језику укључује:

- (11) Routhenstein noted that these saturated fats can potentially promote insulin resistance as well. [O3210]

‘Рутенштајн је уочио да ове засићене масти могу потенцијално повећати и инсулинску резистенцију.’⁶

⁶ Све примере је са енглеског језика превела ауторка.

У енглеском се упозорења кроз индивидуалистичку учтивост изражавају са два пара модалних глагола, *can/could* и *may/might*. Ови модални глаголи, како наводи Д. Бајбер са сарадницима (BIBER et al. 1999: 485), означавају неку могућност, па су тако најближи српском модалном глаголу *моћи*. Разлика између глагола *can* и *could* и *may* и *might*, поред употребе варијанти *could* и *might* за изражавање прошлог времена, огледа се и у томе да облици за прошло време служе за још веће ограђивање аутора. Наиме, ове варијанте модалних глагола *can* и *may* у енглеском језику често се односе на хипотетичке ситуације, виши ниво учтивости, додатно значење или оклевање (BIBER et al. 1999: 485), попут следећег примера:

- (12) Telomere shortening might increase the risk of death and certain diseases. [O3303]
'Скраћивање теломера може повећати ризик од смрти и одређених болести'

И директне стратегије се у значајном броју јављају у текстовима на енглеском језику, пре свега, у облику обавештајних реченица.

- (13) Just like any medication, GLP-1 drugs have possible side effects and complications. [O3218]
'Као и сваки други лек, лекови из групе ГЛП-1 имају могуће нежељене ефекте и компликације.'
- (14) Before starting any new exercise program, especially if there are pre-existing health conditions, it's crucial to consult a doctor. [O3201]
'Пре него што се започне нови програм вежбања, посебно уколико постоје претходна обољења, кључно је посаветовати се са лекаром.'

И у енглеском постоји неколико примера који су слични примерима из српског језика заснованим на модалним изразима. У енглеском су, међутим, овакви изрази у мало другачијем облику, попут примера (14). У овом случају, у енглеском се, за разлику од српског, употребљава празан (енг. *dummy*) субјекат у облику подударном са заменицом у трећем лицу јединине да нагласи субјекат који ће се јавити касније у реченици (енг. *anticipatory subject*) (BIBER et al. 1999: 332).

Иако у малом броју, директна упозорења у енглеском језику, тј. у прикупљеним текстовима о здрављу, дата су и употребом императива, попут примера (15).

- (15) Don't gamble with your health – take care. [O3332]
'Не коцкајте се својим здрављем – чувајте се.'

Конечно, може се говорити и о употреби одређених модалних глагола при директном изражавању упозорења у енглеском језику. У овом корпусу се у оваквој употреби јавља једино глагол *should*. Овај глагол припада групи модалних глагола који означавају неку обавезу или нужност (BIBER et al. 1999: 485), па је на тај начин најближи српском глаголу *требати*. Сходно томе, упозорења са овим глаголом сврстана су под директну стратегију. Један од оваквих примера је и пример (16):

- (16) If any new changes in vision occur while taking these medications, patients should promptly inform their doctor and be referred to an ophthalmologist for further assessment. [O3223]

‘Уколико дође до нових промена у виду док се узимају ови лекови, пацијенти треба што пре да обавесте свог лекара и да добију упут за офталмолога ради даљег прегледа.’

У прикупљеним текстовима о здрављу на енглеском језику појављује се и неколико примера примене интегративне учтивости при упозоравању. Уз употребу првог лица множине као маркера припадности уочљива је и подврста ове стратегије која се није појављивала у српском поткорпусу, а то је употреба шале, коју и П. Браун и С. Левинсон (BROWN – LEVINSON 1987: 124), наводе као једну од стратегија интегративне учтивости, што се може видети у следећем примеру.

- (17) There’s no ‘one-size-fits-all’ when it comes to dietary patterns – unless it’s a kitchen apron. [O3295]

‘Не постоји универзална величина када се ради о дијететским обрасцима – осим ако се не ради о кухињској кецељи.’

На основу добијених резултата, чини се да се упозорења у енглеском језику веома ретко дају индиректно јер је пронађен само један пример са обавештајном реченицом:

- (18) Now, a new study recently published in the journal JAMA Neurology has found a link between certain midlife vascular risk factors — specifically high blood pressure, diabetes, and smoking — and risk for dementia. [O3198]

‘Сада, нова студија која је скоро објављена у часопису *JAMA Неурологија* пронашла је везу између одређених фактора ризика за васкуларни систем који се јављају у средњем добу – пре свега високог крвног притиска, дијабетеса и пушења – и ризика од деменције.’

Оваква реченица се не може одмах схватити као упозорење, већ као податак о чињеници да се дошло до некаквих резултата. Након улагања додатног интерпретативног напора, читалац може разумети овакав податак као упозорење.

4. Дискусија. Резултати анализе научно-популарних текстова о здрављу на српском и енглеском језику донекле су дали увид у употребу говорног чина упозорења у оба језика. Анализа је, пре свега, омогућила увид у податке који могу дати одговоре на наша истраживачка питања. Да подсетимо, прво питање тиче се стратегија учтивости које су употребљене у оба језика. Резултати су показали да се у оба језика јављају четири категорије учтивости које спомињу П. Браун и С. Левинсон (BROWN – LEVINSON 1987), директне и индиректне стратегије, као и стратегије индивидуалистичке и интегративне учтивости, чија се детаљна дистрибуција може видети у трећем делу овог рада.

Друго питање тиче се сличности и разлика између два језика када је реч о употребљеној стратегији учтивости у говорном чину упозорења. На основу добијених резултата, чини се да се говорни чин упозорења са становишта учтивости употребљава на веома сличан начин у оба језика. Пре свега, све четири групе стратегија учтивости јављају се у оба језика, тако делећи и већину подврста сваке од стратегија. Такође, у оба језика највише

упозорења дато је уз помоћ директних стратегија и стратегија индивидуалистичке учтивости, док су преостале две стратегије нешто ређе. Међутим, овде се могу уочити и разлике између два поткорпуса. Тачније, у српском језику, највећи број упозорења, тј. скоро половина, дато је директно, док је индивидуалистичка учтивост за неколико процената мање заступљена. У енглеском, с друге стране, највише упозорења се заснива на примени индивидуалистичке учтивости, готово 60%. Скоро упола мање упозорења дато је директно. Између преостале две врсте стратегија нема значајних разлика, с тим што се може уочити да су у текстовима на српском индиректна упозорења чешћа. Још једна разлика између два језика јесте да се поједине подврсте стратегија учтивости јављају само у једном језику. Тако се у српском језику може говорити о употреби инфинитива за давање директних упозорења, као и примени реторичких питања за индиректна упозорења, док се у енглеском могу уочити шале као једна врста интегративне учтивости. При анализи корпуса уочена је још једна разлика која није директно повезана са оним што нас је конкретно интересовало у овом истраживању. Наиме, чињеница је да се упозорења у енглеском језику јављају ређе него у српском, посебно што су сви текстови о здрављу на енглеском језику дужи. Овакав резултат свакако не би требало третирати као правило због тога што је ово истраживање рађено на релативно малом корпусу. Потребна су опширна истраживања која би утврдила да ли су упозорења у енглеском језику заиста по правилу ређа него у српском.

Коначно, могуће је донети одређене закључке о могућим културолошким карактеристикама два проучавана језика које утичу на сличности и разлике између њих. Наиме, како О. Панић-Кавгић (PANIĆ-KAVGIĆ 2014: 296) наглашава, српска култура, као део средњоевропског, источноевропског и медитеранског модела, претежно се уклапа у интегративну друштвену матрицу. Тако, С. Перовић (PEROVIĆ 2009: 214) наводи да ако би се српски угледао на изражавање учтивости у енглеском, са већим степеном индиректности, онда би то снажно имплицирало дистанцу међу саговорницима, што није у складу очекиваним моделом понашања говорника српског језика. Чини се да је баш ова директност и разлог зашто је највећи број упозорења изречен директно, док у енглеској индивидуалистичкој култури аутори воде рачуна да применом индивидуалистичке учтивости сачувају независност читалаца. С. Перовић (PEROVIĆ 2009: 214–215), такође додаје да се при поређењу ова два језика не може говорити о разликама у степену учтивости, већ у степену индиректности. Свему овоме треба додати и чињеницу да П. Браун и С. Левинсон (BROWN – LEVINSON 129–130) наводе да, када се говори о западним културама, укључујући, у овом случају, и британску, индивидуалистичка учтивост се чини доминантном, што је потврђено и у овом истраживању.

5. ЗАКЉУЧАК. Резултати овог истраживања показали су да се говорни чин упозорења често употребљава у текстовима о здрављу на српском и енглеском језику. Тачније, пронађено је укупно 349 примера упозорења, 180 на српском и 169 на енглеском језику у корпусу од по 40 текстова на оба језика. Што се тиче употребљених стратегија, у оба језика могу се запазити све четири групе стратегија учтивости, пре свега директне стратегије и индиви-

дуалистичка учтивост, али и интегративна учтивост, као и мали број примера са индиректним упозорењима. Најупечатљивија разлика код упозорења у ова два језика огледа се у чињеници да се у српском највише упозорења даје директно, док се у енглеском у највећем броју упозорења примењује индивидуалистичка учтивост. Већина подврста стратегија учтивости такође је иста у оба језика, али се појављују и неке стратегије карактеристичне само за један језик, попут примене шале за постизање интегративне учтивости у енглеском језику. Објашњење за овакве разлике међу језицима може се наћи у и разликама између две културе.

Треба, наравно, напоменути да ово истраживање свакако има одређена ограничења. Пре свега, рађена је анализа релативно малог корпуса преузетог из веома спецификованог дела медицинског дискурса, искључиво научно-популарног. Самим тим, неке од препорука за даља истраживања могу укључивати анализу упозорења у много већим корпусима и у различитим аспектима медицинског дискурса на више језика или само на једном, као и само једну групу стратегија учтивости. Без обзира на недостатке, резултати овог истраживања могу бити корисни онима који се интересују за феномен говорног чина упозорења, и то не само ограниченог на медицински дискурс и на појмовно-терминолошки оквир учтивости.

ИЗВОРИ

- Пр. 1: Ст. М., S. Koliko sna vam je zaista potrebno? Vodič po starosnim grupama, 2025. <<https://eklinika.telegraf.rs/zdravlje/158432-koliko-sna-vam-je-zaista-potrebno-vodic-po-starosnim-grupama>> 24.06.2025.
- Пр. 2, 4, 5: Р., Ма. Bol ispod levog rebra: Kada je bezazleno, a kada znak za uzbunu, 2025. <<https://eklinika.telegraf.rs/zdravlje/158610-bol-ispod-levog-rebra-kada-je-bezazleno-a-kada-znak-za-uzbunu>> 24.06.2025.
- Пр. 3: Ст. М., S. Kako smanjiti rizik od moždanog udara: 7 ključnih faktora na koje možemo uticati, 2025. <<https://eklinika.telegraf.rs/zdravlje/158528-kako-smanjiti-rizik-od-mozdanog-udara-7-kljucnih-faktora-na-koje-mozemo-uticati>> 24.06.2025.
- Пр. 6: Ст. М., S. Opekotine od sunca mogu da izazovu dugoročne posledice: 7 prirodnih lekova koji trenutno smiruju bol i sprečavaju oštećenja, 2025. <<https://eklinika.telegraf.rs/zdravlje/158679-opekotine-od-sunca-mogu-da-izazovu-dugorocne-posledice-7-prirodnih-lekova-koji-trenutno-smiruju-bol-i-sprecavaju-ostecenja>> 24.06.2025.
- Пр. 7: Ст. М., S. Demencija može početi i 20 godina pre prvih simptoma: Rani znaci koje većina ljudi previdi, 2025. <<https://eklinika.telegraf.rs/zdravlje/157900-demencija-moze-poceti-i-20-godina-pre-prvih-simptoma-rani-znaci-koje-vecina-ljudi-previdi>> 24.06.2025.
- Пр. 8: Ст. М., S. Kasno odlazanje na spavanje može naneti više štete nego što mislite, 2025. <https://eklinika.telegraf.rs/zdravlje/158606-kasno-odlazenje-na-spavanje-moze-naneti-vise-stete-nego-sto-mislite> 24.06.2025.
- Пр. 9: V., I. Teška astma ne treba da se leči oralnim kortikosteroidima jer oni mogu da dovedu do nastanka drugih udruženih i teških bolesti, poručuje dr Sanja Hromiš, 2025. <<https://eklinika.telegraf.rs/zdravlje/157200-teska-astma-ne-treba-da-se-leci-oralnim-kortikosteroidima-jer-oni-mogu-da-dovedu-do-nastanka-drugih-udruzenih-i-teskih-bolesti-porucuje-dr-sanja-hromis>> 24.06.2025.
- Пр. 10: Ст., V. Skriveni simptomi bolesne jetre: Kako prepoznati da nešto nije u redu na vreme, 2025. <<https://eklinika.telegraf.rs/zdravlje/158487-skriveni-simptomi-bolesne-jetre-kako-prepoznati-da-nesto-nije-u-redu-na-vreme>> 24.06.2025.
- Пр. 11: BERMAN, R. 'Unhealthy' plant-based diets may significantly raise heart disease risk, 2025. <<https://www.medicalnewstoday.com/articles/unhealthy-plant-based-diets-may-significantly-raise-heart-disease-risk>> 25.06.2025.

- Пр. 12: FREEBORN, J. Vitamin D supplements may slow aging by preserving telomere length, 2025. *Medical News Today*. <<https://www.medicalnewstoday.com/articles/vitamin-d-supplements-may-slow-biological-aging-preserve-telomere-length>> 25.06.2025.
- Пр. 13, 16: PELC, C. More research links GLP-1 drugs to potentially blinding eye diseases, 2025. <<https://www.medicalnewstoday.com/articles/more-research-links-glp-1-drugs-semaglutide-tirzepatide-potentially-blinding-eye-diseases-vision-loss>> 25.06.2025.
- Пр. 14: PELC, C. Your brain health may benefit more from cycling than walking, study finds, 2025. <<https://www.medicalnewstoday.com/articles/brain-health-may-benefit-more-cycling-walking-dementia-alzheimers-study>> 25.06.2025.
- Пр. 15: PELC, C. Could a Mediterranean plant extract help treat IBD?, 2025. <<https://www.medicalnewstoday.com/articles/could-a-mediterranean-plant-extract-help-treat-ibd>> 25.06.2025.
- Пр. 17: PELC, C. Mediterranean and keto diets may help weight loss, lower blood pressure: study, 2025. <<https://www.medicalnewstoday.com/articles/mediterranean-keto-diets-may-help-weight-loss-lower-blood-pressure-study>> 25.06.2025.
- Пр. 18: PELC, C. Diabetes, hypertension, and smoking linked to higher dementia risk, 2025. <<https://www.medicalnewstoday.com/articles/diabetes-hypertension-smoking-linked-higher-dementia-risk-vascular-health>> 25.06.2025.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- КОВАЧЕВИЋ, Милош. М. Типови модалних израза у сложеном глаголском предикату. *Српски језик* 29/1 (2024): 71–101.
- ПИПЕР, Предраг, Иван КЛАЈН. *Нормативна грамајка српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2013.
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. *Савремени српскохрватски језик II: Синтакса*. Београд: Научна књига, 1989.
- *
- AHMED, Samara, Hiyam Yousif MAHMOUD. A Pragmatic Study of Indirect Warning in Boris Johnson's Speeches on COVID 19. *Journal of Tikrit University of Humanities* 29/9 (2022): 67–84.
- ALHABUOBI, Thanaa Abdulrazzaq. Levels of Warning in the Text Messages Sent by the Saudi Ministry of Health During Covid-19 Pandemic. *Arab Word English Journal* 12/4 (2021): 366–386.
- AUSTIN, John Langshaw. *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press, 1962.
- BELLÉS-FORTUÑO, Begoña. Popular Science Articles vs Scientific Articles: A Tool for Medical Education. Pilar Ordóñez-López, Nuria Edo-Marzá (eds.). *Medical Discourse in Professional, Academic and Popular Settings*. Bristol – Buffalo – Toronto: Multilingual Matters, 2016, 55–78.
- BIBER, Douglas, Stig JOHANSSON, Geoffrey LEECH, Susan CONRAD, Edward FINEGAN. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Longman, 1999.
- BROWN, Penelope, Stephen C. LEVINSON. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- GALLARDO, Susana. Pragmatic Support of Medical Recommendations in Popularized Texts. *Journal of Pragmatics* 37/6 (2005): 813–835.
- GOFFMAN, Erving. *Interactional Ritual: Essays in Face-to-Face Behavior*. New York: Doubleday, 1967.
- HARRISON, Sandra, Julie BARLOW. Politeness Strategies and Advice-Giving in an Online Arthritis Workshop. *Journal of Politeness Research* 5/1 (2009): 93–111.
- LEECH, Geoffrey. N. *Principles of Pragmatics*. London – New York: Longman, 1983.
- LOCHER, Miriam A. *Advice Online: Advice-Giving in an American Internet Health Column*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006.
- LOCHER, Miriam A. Health Internet Sites: A Linguistic Perspective on Health Advice Columns. *Social Semiotics* 20/1 (2010): 43–59.
- LOCHER, Miriam A., Sebastian HOFFMANN. The Emergence of the Identity of a Fictional Expert Advice-Giver in an American Internet Advice Column. *Text & Talk* 26/1 (2006): 69–106.
- MARTIN, Gillian. Pragmatics and Medical Discourse. Klaus. P. Schneider, Anna Barron (eds.). *Pragmatics of Discourse*. Berlin – Boston: Mout de Gruyter, 2014, 491–524.
- MRAZOVIC, Pavica. *Gramatika srpskog jezika za strance* (2. izd.). Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2009.

- PANIĆ-KAVGIĆ, Olga. *Jezički ispoljena učtivost pri slaganju i neslaganju sa sagovornikom: uporedna analiza engleskih, srpskih i prevedenih filmskih dijaloga*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Novom Sadu, 2014.
- PEROVIĆ, Slavica. *Jezič u akciji*. Podgorica: CID, Institut za strane jezike Podgorica, 2009.
- PRČIĆ, Tvrtko. Mali englesko-srpski rečnik pragmatičkih termina. Vera Vasić (ur.). *Diskurs i diskursi: Zbornik u čast Svenki Savić*. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 2010, 399–415.
- SEARLE, John. R. *Speech Act: An Essay in Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.
- SEARLE, John. R. A Classification of Illocutionary Acts. *Language in Society* 5/1 (1976): 1–23.
- VIACHESLAVIVNA, Krupkina Tetiana. Implicit Warning Speech Acts in the Modern German Dialogical Discourse. *Scientific Bulletin of KSU Series Germanic Studies and Intercultural Communication* 1 (2019): 59–64.
- WILCE, James M. Medical Discourse. *Annual Review of Anthropology* 38 (2009): 199–215.
- WOGALTER, Michael S., Kenneth R. LAUGHERY. WARNING! Signs and Label Effectiveness. *Current Directions in Psychological Science* 5/2 (1996): 33–37.
- YULE, George. *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

Gordana Ivković

THE SPEECH ACT OF WARNING IN HEALTH-RELATED TEXTS
IN SERBIAN AND ENGLISH THROUGH THE LENS OF POLITENESS THEORY:
A CONTRASTIVE ANALYSIS

S u m m a r y

This research aims to determine the ways of expressing the speech act of warning in Serbian and English in health-related texts. Namely, besides the syntactic forms, the politeness strategies utilized in the warning speech acts are also observed, thus allowing for the two languages to be contrasted. A selected corpus of 80 health-related texts from the genre of popular science, 40 in each language, is analyzed to answer the following research questions: 1) Which syntactic forms and politeness strategies are used in both languages? 2) What are the similarities and differences between these two languages? and 3) Do cultural factors affect the choice of politeness strategies in the two languages? This analysis is not based on translation equivalents, but on *tertium comparationis* – the above-mentioned textual genre as a common basis for contrasting the two languages. The results show that there are no significant differences between the two languages, besides the fact that Serbian most often relies on direct strategies, while English mostly uses negative politeness. Additionally, as regards the difference in the sub-categories of politeness strategies of the two languages, only a few peculiarities were noted, such as, for example, using jokes as a positive politeness strategy appearing only in English.

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет (докторанд)
Ђирила и Методија 2, 18101 Ниш, Србија
g.ivkovic-20467@filfak.ni.ac.rs

(Примљено: 3. марта 2026;
прихваћено: 19. маја 2026)